

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI
OLIY TA'LIM, FAN VA INNOVATSIYALAR VAZIRLIGI
O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI SOG'LIQNI SAQLASH VAZIRLIGI
QORAQALPOG'ISTON TIBBIYOT INSTITUTI

Ro'yxatga olindi:
№ БД. 24/18-6/1.05
“1d” 08 2024 yil

«TASDIQQAYMAN»
Qoraqalpog'iston Tibbiyot instituti rektori
Ataniyazova O.A.
2024 yil

TIBBIY BIOLOGIYA. UMUMIY GENETIKA

MODULI BO'YICHA

O'QUV DASTURI

- Bilim sohasi: 900000 - Sog'lioni saqlash va ijtimoiy ta'minot
Ta'lif sohasi: 910 000 - Sog'lioni saqlash
Ta'lif yo'nalishi: 60910400 - Tibbiy-profilaktika ishi

Nukus – 2024

Modul kodi TBUG1106	O'quv yili 2024-2025	Semestr 1,2	ECTS - Kreditlar 6	
Modul turi Majburiy	Ta'lim tili O'zbek/qoraqalpoq/rus		Haftadagi dars soatlari 3	
1.	Modulning nomi	Auditoriya mashg'ulotlari (soat)	Mustaqil ta'lif (soat)	Jami yuklama (soat)
	Tibbiy biologiya. Umumiy genetika	90	90	180
2.	<p>I. Modulning mazmuni</p> <p>Modulni o'qitishdan maqsad: talabalarga tibbiy biologiya va genetika bo'yicha bilimlarning nazariy asoslarini, tibbiy biologyaning asosiy tushunchalari va biologik qonuniyatlarni o'rgatish hamda ularni klinik amaliyotga tadbiq etish ko'nikmasini hosil qilishdan iborat.</p> <p>Modulning vazifalari: nazariy, ijtimoiy va klinik modullarni o'rganishda tayyorlanayotgan talabalarda ilmiy dunyoqarash va yuksak insoniylik sifatlarini tarbiyalash, sog'liqni saqlash amaliyoti uchun bevosita qiziqish uyg'otuvchi biologik tushunchalarni chuqur o'rganish, inson tanasining makro va mikro tuzilmalarini, uning ko'payishi va rivojlanishining asosiy qonunlarini o'rganish, yunalishi bo'yicha olgan nazariy bilimlarini va amaliy ko'nikmalarini bilish va amaliyotda qo'llay olishdan iboratdir.</p>			
	<p>II. Asosiy nazariy qism (ma'ruza mashg'ulotlari)</p> <p>II.I. Modul tarkibiga quyidagi mavzular kiradi:</p> <p>1- semestr</p> <p>1-mavzu. Tibbiy ta'lif tizimida biologyaning tutgan o'rni. Hayotning molekulyar asoslari</p> <p>Tibbiy biologyaning maqsadi va vazifalari. Biologyaning rivojlanish bosqichlari. Biologyaning o'rganish usullari. Tiriklikning rivojlanish darajalari. Nuklein kislotalarning tuzilishi va vazifalari.</p> <p>2-mavzu. Hayotning hujayraviy asoslari. Hujayra biologiyasi.</p> <p>Hujayraning hayotiy sikli.</p> <p>Hujayra nazariyasi va uning mohiyati. Hujayra evolyusiyasi. Hujayra sikli va uning davriyligi. Hujayraning bo'linish usullari va bosqichlari. Xromosomaning tuzilishi (geteroxromatin, euxromatin) va funksiyasi.</p> <p>3-mavzu. Umumiy genetika asoslari. Irsiyatning xromosoma nazariyasi.</p> <p>Irsiyatning molekulyar asoslari.</p> <p>Genetika fanining vazifasi va usullari. Irsiyat va o'zgaruvchanlik. Genetikaning rivojlanish bosqichlari. Genlarning o'zaro ta'siri. Irsiyatning xromosoma</p>			

<p>nazariyasi va uning qoidalari. Jins genetikasi. Irsiyatning molekulyar asosları. Oqsil biosintezining bosqırılışı (Iakob, Mono nazariyasi).</p> <p>4-mavzu. O'zgaruvchanlik. Uning xillari va tibbiyotdagi roli.</p> <p>O'zgaruvchanlik va uning xillari: kombinativ, mutatsion, modifikatsion. Mutatsion o'zgaruvchanlikni o'rGANISHNING statistik usullari.</p> <p>Modifikatsion o'zgaruvchanlikni o'rGANISHNING statistik usullari.</p> <p>5-mavzu. Odam genetikasi va tibbiy genetika</p> <p>Odam irsiyatini o'rganishdagi asosiy usullar: geneologik (shajara), egizaktlar, sitogenetik, biokimyoiy, populyastion — statistik, molekulyar — genetik, immunologik, dermatogifika.</p> <p>6-mavzu. Irsiy kasalliklari. Tibbiy genetik maslahat</p> <p>Irsiy kasalliklarning tasnifi (xromosoma, gen, genom kasalliklari). Nikoh turlari. Tibbiy — genetik maslahatning bosqichlari.</p> <p>2 – semestr</p> <p>7-mavzu. Individual rivojanishning umumiy qonuniyatları</p> <p>Individual rivojanishning (ontogenet) umumiy qonuniyatları. Ontogenezin tip va davrlari. Preembryonal rivojanish. Embryonal rivojanish davrlari va uning umumiy tafsifi: urug'lanish, zigota, maydalaniş, blastula, gastruliyasiya, gistogrammez, organogenez. Rivojanishning qatlis davrlari. Postnatal rivojanish. Qarish va o'slimming biologik jahhali. Uzoq umr ko'rish.</p> <p>8-mavzu. Odam a'zolarining onto-filogenezi. Antropogenez</p> <p>A'zolar evolyutsiyasi. Odam a'zolari va funksional tizimlarining ontofilogenezi (teri, tayanch-harakat, ovqat hazm qilish, nafas olish, qon aylanish, ayiruv, nerv, jinsiy, endokrin tizimlari). Odamlarda kuzatiladigan anomaliyalar. Odamning evolyutsiyasi. Odamlarning xilma-xilligi. Irqlar.</p> <p>9-mavzu. Odam va biosfera. Odam ekologiyasi</p> <p>Biosfera haqida tushuncha. Ekologiya-organizmning atrof muhit bilan bo'lgan munosabati haqidagi fan. Muhit omillari: abiotik, biotik, antropogen. Ekologik tizimlar Biosferaga odamning ta'siri.</p> <p>10-mavzu. Tibbiy parazitologiya. Tibbiy protozoologiya</p> <p>Tibbiy parazitologiya asosları. Parazitlarning kelib chiqishi. Parazitar sodda hayvonlar: sarkodailar, xivchinilar, kiprikilar, sporalilaming o'ziga xosligi.</p> <p>11-mavzu. Tibbiy gel'mintologiya</p> <p>Parazitar yassi chuvalchanglar tipining umumiy tafsifi. So'rg'ichililar, tasmasimon chuvechchanglar. Parazitar yumaloq chuvalchanglar tafsifi. Ovogel'mintoskopiyaning mikroskopik usullari.</p> <p>12-mavzu Tibbiy araxnoentomologiya. Zaharli hayvonlar</p> <p>Bo'g'inoqchilar tipi. O'rginchaksimonlar — odam parazitari. Hashatotlar</p>
--

<p>sinfi. Yuqumli va parazitlar kasalliklarni tarqatuvchi hasharoatlar. Zaharli hayvonlar sistematikasi. O'rta Osyo va O'zbekiston hududida uchraydigan zaharli hayvonlar.</p> <p>III. Amaliy mashg'ulotlari bo'yicha ko'rsatma va tavsiyalar</p> <p>1- semestr</p> <p>1-mavzu. Mikroskop. Mikroskop bilan ishlash qoidalari. Vaqtinchalik preparatlar tayyorlashni o'rGANISH.</p> <p>2-mavzu. Prokariot va eukariot hujayraning tuzilishi. Hayotning hujayrasiz shakkllari.</p> <p>3-mavzu: Yadroning tuzilishi va vazifalari. Hujayralarning kimyoiy tarkibi.</p> <p>4-mavzu: Hujayra membranasi uning strukturası. Hujayraga moddalarining transport mexanizmlari.</p> <p>5-mavzu: Hujayralarning hayotiy sikli. Mitoz. Mitozning biologik ahamiyati va patologiyasi.</p> <p>6-mavzu: Meyoz. Meyoz biologik ahamiyati va patologiyasi.</p> <p>7-mavzu: Monoduragay, diduragay va poliduragay chatishtirish. Allel va noallel genlarning o'zaro ta'siri. Ko'p allellik.</p> <p>8-mavzu: T.G.Morganning irsiyatning xromosoma nazariyasi. Genlarning birikish holati, crossingover. Belgilarning jinsga bog'liq birikkan holda irsiyalanshi.</p> <p>9-mavzu: Tirklikning molekulyar asosları. Irsiy belgilarning nasldan-nasnga o'tishiда nuklein kislotalarning roli. DNKnинг oqsil biosintezindagi roli.</p> <p>10-mavzu: O'zgaruvchanlik va uning shakkllari.</p> <p>11-mavzu: Odam genetikasini o'rGANISHNING usullari: genealogik, egizaktlar, dermatogifika, populyastion statistik, citogenetik, biooximyoiy va molekulyar-genetik usullar.</p> <p>12-mavzu: Irsiy kasalliklar: xromosoma va gen kasalliklari. Nikoh turlari. Tibbiy-genetik maslahat.</p> <p>2-semestr</p> <p>1-mavzu: Preembryonal rivojanishning umumiy qonuniyatları (Progenez).</p> <p>2-mavzu: Embryonal rivojanishning umumiy qonuniyatları. (Embriogenet). Teratogen faktorlar.</p> <p>3-mavzu: Postembryonal rivojanishning umumiy qonuniyatları. Regeneratsiya. Gomeostaz. Transplantatsiya.</p> <p>4-mavzu: Tibbiyotda ahamiyatga ega bo'lgan xivchinilar: tripanosoma, leyslmaniya, trikomonada va lyambliya. Tibbiyotda ahamiyaga ega bo'lgan</p>

sporaliar: bezgak parazitlari, toksoplazma. Odam ichak parazitlari: ichburg' amyobasi, ichak balantidiyasi.

5-mavzu: Tibbiyotda ahamiyatga ega bo'lgan so'r'g'ichlilar: jigar qurti, lansetsimon so'r'g'ichlilar.

6-mavzu: Tibbiyotda ahamiyatga ega bo'lgan tasmasimon chuvalchanglar: cho'chqa, qoramol solityori, pakana gjija, serbar tasmasimon chuvalchang, exinokokk, alveokokk.

7-mavzu: Tibbiyotda ahamiyatga ega bo'lgan yumaloq chuvalchanglar: odam askardasi, osritsa, trixinella, filiyariya, egri (qiyshiq) boshli gjija, rishta, qil boshli gjija. Ovogelmintoskopiyaga usullari.

8-mavzu: Tibbiyotda ahamiyatga ega bo'lgan o'rgimchaksimonlar: qishloq, qichima, it va tayga kanalar.

9-mavzu: Tibbiyotda ahamiyotga ega bo'lgan hasharotlar: bit, burga, qandalalar, chivinlar, pashshalar, iskaptopar.

10-mavzu: A'zolar tizimi ontofilogenezi: teri, skelet, ovqat hazm qilish, qon aylanish, nerv, nafas olish, endokrin va ayiruv tizimlari.

11-mavzu: Ekologiya. Odam – ekologik omil. Biosfera va uning muammolari.

V. Mustaqil ta'lim va mustaqil ishlar

Mustaqil ta'lim uchun taysijsa etiladigan mavzular:

1-semestr

1-mavzu: Hujayra proliferasiyasini muammolarining tibbiyotdagi roli
2-mavzu. Hujayra regenerasiyasini va uning imkoniyatlari. Hujayra apoptozi.

3-mavzu. Gen injeneriyasi va bioteknologiyaning tibbiyotdagi ahamiyati.

4-mavzu. Antimuragenlarning tibbiyottagi ahamiyati.

5-mavzu. Geni o'zgartirilgan oziq - ovqat mahsulotlari va organizmlar.

6-mavzu. PZR tahlilining bosqichlarini o'tganish

7-mavzu. Geneologik usulning irlsiy kasallikkarni aniqlashda qo'llanilishi. 8-mavzu. irlsiy kasallikkarni aniqlashda dermatoglifika usulining ahamiyati.

2 - semestr

1-mavzu. Qarishning biologik aspektlari. Uzoq umr ko'rish muammolari.

2-mavzu. Odamda rivojlanishning filogenetik nuqsonlari.

3-mavzu. Odamda parazitid qiluvchi sodda hayvonlari doymiy preparatlarda mikroskop yordamida o'reganish.

4-mavzu. Parazitar kasallik larning qozgatuvchilari tuxumlarini doymiy preparatlarda mikroskop yordamida o'reganish.

5-mavzu. Tibbiyotda ahamiyatga ega bo'lgan o'regimchaksimonlar.

6-mavzu. Sinantrop ko'rinishidagi hasharotlar, ularning epidemiologik

ahamiyati.

7-mavzu. Tibbiyotda ahamiyatga ega zaharli hayvonlar.

8-mavzu. Ekologik omillarning odam organizmiga tasiri.

3. V. Modul o'qitilishning natijalari (shakllanadigan kompetensiyalar)

Modulni o'zlashtirish natijasida talaba:

- asosiy biologik qonuniylar tushunchalari va tirik mayjudotlarning sistematikasi haqida *tasavvurga ega bo'listi*.

- hujayraning turlari, umumiy tuzilishi va vazifalarini;

- fizik, kimyoiy va biologik jarayonlarning oz aro ta'sirini;

- normal va patologik belgilarning irlsiyani qonuniylarini

biishli kerak;

- irlsiy kasalliklarning tashhisini qo'yishinda qo'llaniladijan usullarini: jinsiy xromatinni aniqlash, odam kariotipini aniqlash, dermatoglifik belgilarni aniqlash;

- insonnинг individual rivojlanishining umumiy qonuniyatlarini bilishliki kerak;

- transplantasiya, regenerasiya, gomeostazning biologik qonuniylarini;

- organlarning shakllanishi, rivojlanish davrida kuzatiladijan anomaliyalarni;

- zaharli hayvonlarning tibbiyotdagi ahamiyati;

- organizmning tashqi - muhit bilan o'zaro ta'sirini, tabiatni himoya qilishning ekologik tamoyillarini, ekologiyaning tibbiy tomonlarini *bilishi va ulardan foydalana olishi*.

- yorug'lik mikroskopida ishlash;
- mikroskopda ko'rish uchun vaqtinchada preparatlarni tayyorlash;
- preparatlarda tirik hujayraning tarkibiy qismlarini aniqlash;
- preparatlarda mitoz fazalarini aniqlash;
- molekulyar biologiya va genetikadan masalalar yechish;
- oilaviy shajarlarni tuza olish va tahlil qilish;
- preparatlarda kariotiplarni tahlil qilish va xromosoma buzilishlarini aniqlash;
- mikropreparatlarda tuxum va urug' hujayralarni aniqlash;
- irlsiy kasalliklar diagnostikada jinsiy xromatin va odam kariotipini aniqlash;
- mikropreparatlarda sodda hayvonlar tipidan parazitlarni aniqlash;
- mikropreparatlarda turli getimintlarning tuxumlari va lichinkalarini aniqlash

4. VI. Talabaga yo'naltirilgan o'qitishning innovation usullari:

- ma'ruzalar;
- amaliy ishlarni bajarish va xulosalash;
- vaziyatga asoslangan o'qitish usuli – case-study (CBL),

	<ul style="list-style-type: none"> muammoga asoslangan o'qitish usuli (PBL), jamoaviy o'qitish usuli (TBL), biznes, rolli o'yinlar, “aqliy hujum” usuli, guruh muhokamasi usuli, birlashgan so'rov usuli, kichik guruhlarda o'qitish usuli, taqdimotlar (tahabalarga yo'naltirilgan ta'lim), mental xarita, score-usuli.
5.	<p style="text-align: center;">VII. Kreditlarni olish uchun talablar:</p> <p>Modulga oid nazariy va uslubiy tushunchalarni to'la o'zlashtirish, tahlil matijalarini to'g'ri aks ettira olish, o'rganiiaetgan jarayonlar haqida mustaqil mushoxada yuritish va nazorat uchun berilgan vazifa va topshiriqlarni bajarish, yakuniy nazoratni muvoffaqiyatli topshirish.</p>
6.	<p style="text-align: center;"><i>Asosiy adabiyotlar:</i></p> <ol style="list-style-type: none"> Пехов А.П. Биология. Медицинская биология, генетика, паразитология. Москва, “ГЭОТАР-Медиа”. 2014, 440 с. Xoliqov Р.Х., Qurbanov A.Q. va boshq. Tibbiy biologiya va umumiy genetika. Toshkent, “Zamin nashi” 2018, 544 bet. Холиков П.Х., Курбанов А.К., Даминов А.О., Таринова М.В. Медицинская биология и генетика. Ташкент, “О'ЗКГТБСАВДОНАШРИУОТ” НМУ, 2022, 884с. Ярыгин В.Н. Биология. Учебник. – М, “ГЭОТАР-Медиа”, 2015, 2020, 1,2 Том.
7.	<p style="text-align: center;"><i>Taqribchilar:</i></p> <p>Ataxanova D.O. – QTI, “Gigiena va atrof muhit” kafedrası mudiri, PhD. Begdullaeva G.S. – QDU, “Umumiy biologiya va fiziologiya” kafedrası dottenti R.M. Ibragimova – QTI, “Tibbiy biologiya va mikrobiologiya” kafedrası assistenti</p>
8.	<p style="text-align: center;"><i>Modul uchun ma'sullar:</i></p> <p>R.J. Narimbetova – QTI, “Tibbiy biologiya va mikrobiologiya” kafedrası mudiri, dotsent, b.f.n. M.Yu. Ibragimov – QTI, “Tibbiy biologiya va mikrobiologiya” kafedrası katta o'qituvchisi R.M. Ibragimova – QTI, “Tibbiy biologiya va mikrobiologiya” kafedrası b.f.n.</p>

2. www.nature.com/gin/ - Genetics in Medicine
3. www.who.int/genomics/public/geneticdiseases/eu/index2.html - Genes and human disease
4. http://www.news-medical.net – News Medicall’s
7. Qoraqalpog’iston tibbiyot instituti tomonidan ishlchap chiqilgan va tasdiqlangan. Modul o'quv dasturi Qoraqalpog’iston tibbiyot institutining kengashining 2024 yil “ <u>12</u> ” <u>Anqest</u> <u>11</u> -sonli buyrug'i (buyrug'ining _____ -ilovasi) bilan tasdiqlangan. O'quv-uslubiy boshqarma boshlig'i N.J. Abdullaeva

	<p style="text-align: center;"><i>Qo'shimcha adabiyotlar:</i></p> <ol style="list-style-type: none"> Begdullaeva G.S., Ibragimov M.Yu. Kletka. Kletka tireshilikti elementar ham funkcional birligi. Nöklis, “Miraziz Nukus”. 2014. 40 bet Гитани О.Б. Биология: руководство к лабораторным занятиям. Москва, 2016. - 223 с. Daminov A.O. Genetikadan masalalar to'plami. Toshkent, 2010. Kalmirzeva G.O., Ibragimov M.Yu. Medicinada áhmiyetke iye nematodalar klasi wákillerine morfonfunkcional xarakteristika. Nöklis, “Miraziz Nukus”. 2021. 31 bet Мяндина Г.И., Тарасенко Е.В. Медицинская паразитология. Москва, “Практическая медицина”. 2013. - 256 с.
1.	<p style="text-align: center;"><i>Axborot mabdalari:</i></p> <ol style="list-style-type: none"> https://www.genetests.org/ - medical genetics information resource